

Етапи розвитку кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я: минуле та сьогодення

Г.В.Бесполудіна, А.В.Жила, О.А.Козікова, Є.Д.Бесполудін, Г.А.Жила,
О.Є.Малькова, А.В.Щербакова

Луганський державний медичний університет
Луганськ, Україна

Стаття присвячена висвітленню основних етапів розвитку та досягнень кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я Луганського державного медичного університету, відтворено найбільш пам'ятні сторінки життя та події в діяльності колективу, окреслені наукові і творчі доробки, визначено перспективні задачі на подальший період.

Ключові слова: етапи розвитку, післядипломна освіта, новітні технології навчання, організатори охорони здоров'я.

ВСТУП

Історія життя та діяльності колективу вимірюється досягненнями, пам'ятними подіями та перспективами подальшого розвитку. Це безпосередньо стосується кафедри та її співробітників, перед якими постає складне завдання щодо формування фахових знань та практичних навичок, котрі можуть бути ефективними лише при поєднанні виховної роботи, педагогічної майстерності, творчості і широкого професійного кругозору.

Саме за такими параметрами буде свою діяльність кафедра соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я Луганського державного медичного університету, пам'ятаючи висловлювання Д.І.Менделєєва: «Освіта без виховання — це меч у руках позбавленого розуму».

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Кафедра була заснована в лютому 1959 р., її очолила доцент Т.С.Гальчук, і на цьому етапі

поряд із навчанням студентів і саме за її ініціативою та при безпосередній участі першого ректора Ворошиловградського державного медичного інституту, заслуженого лікаря України, головного лікаря обласної клінічної лікарні, учасника Великої Вітчизняної війни Івана Даниловича Ващенка, спільно з практичною охороною здоров'я було створено студентську поліклініку та університет «Здоров'я», головним напрямком діяльності якого було виховання санітарної культури і гігієнічних знань серед населення, що дало можливість об'єднати передовий досвід роботи медичних закладів з підготовкою лікарняних кадрів.

З 1980 р. на кафедрі започатковано післядипломне навчання керівних кадрів охорони здоров'я, серед яких були представники не тільки Луганщини, але й інших областей України, та майже усіх республік колишнього Радянського Союзу. Перші цикли навчання проводилися впродовж двох місяців, у процесі яких поряд з теоретичною підготовкою слухачі активно залучалися до перлин професійних досягнень флагманів охорони здоров'я Донбасу, оскільки в процесі відвідування курсанти мали можливість безпосередньо ознайомитися з передовими технологіями в системі організації медичної допомоги та клінічної роботи в найкращих базах лікувально-профілактичної мережі Луганська, Северодонецька, Красного Луча, Алчевська, Марківського і Станично-Луганського районів.

На першому етапі розвитку післядипломної освіти належало вирішити надзвичайно складне і важливе для кафедри завдання: завдяки впровадженню освітніх технологій та підвищенню фахової підготовки науково-педагогічних кадрів привернути увагу головних лікарів та їх заступників до можливості змінити мар-

шпруги навчання — з Москви, Києва, Харкова, Дніпропетровська, Ленінграда, Донецька, Риги, Львова та інших інститутів до нашого вузу.

У зв'язку із цим викладачі кафедри окрім досвіду викладання серед студентів активно опановували організаційно-правові засади роботи керівників охорони здоров'я, виступаючи з лекціями та доповідями на науково-практичних конференціях утвореного в 1978 р. Луганського наукового товариства організаторів охорони здоров'я.

Першими викладачами кафедри на циклах післядипломної підготовки організаторів охорони здоров'я були завідувача кафедрою з 1978 р. доцент Г.В.Бесполудіна та кандидати медичних наук В.А.Зюзін, Л.М.Заливна та С.П.Книшова. У травні 1980 р. на перший цикл слухачів факультету було запрошено завідувача кафедрою Донецького медичного інституту, колишнього заступника Міністра охорони здоров'я України доцента Г.П.Брагу, котрий провів «майстер-клас» щодо навчання керівників охорони здоров'я. На даному етапі особливо активно проводилася робота з підготовки навчально-методичних матеріалів, зокрема були розроблені багатоетапні ділові ігри за темами «Організація диспансеризації населення промислового регіону» та «Технологія управління міською лікарнею», а також почала діяти широка мережа шкіл управління при районних і місцевих органах охорони здоров'я. Значну допомогу в цій роботі надавав завідувач Луганським обласним відділом охорони здоров'я, кандидат медичних наук Віктор Павлович Д'яконов, котрий одночасно був доцентом кафедри. До проведення занять з курсантами залучалися також начальник відділу кадрів обласного відділу охорони здоров'я О.О.Руденко та суддя Луганського обласного суду Л.С.Манакова.

Практичні заняття нерідко проводилися на базі 10 міської поліклініки м. Луганська (головний лікар — С.М.Борзенко), обласної клінічної лікарні (головні лікарі — А.В.Антімонов і Г.В.Троценко), центральної міської лікарні міста Красний Луч (головний лікар — О.М.Гелуненко).

Наступний етап розвитку кафедри пов'язаний з 1983 р., коли кафедра налагодила творчу співпрацю з провідними центрами медичної освіти Києва, Москви, Ленінграда та Дніпропетровська, наслідком чого стало проведення цілого ряду всесоюзних науково-практичних семінарів та конференцій з актуальних проблем охорони здоров'я та історії медицини на базі Луганського державного медичного інституту. Характерною рисою для цього етапу є

впровадження в організацію навчальної роботи нових дидактичних методів, спрямованих на формування серед курсантів практичних навичок з управління охороною здоров'я на основі використання економічних важелів у діяльності практичної медицини та засвоєння принципів нового господарського механізму медичних закладів. Поєднання навчально-педагогічної та наукової роботи з інноваціями стало потужним імпульсом для узагальнення курсантами власного практичного досвіду, який широко висвітлювався слухачами циклів на сторінках наукових збірників та фахових медичних журналів, а також у доповідях на науково-практичних форумах та колегіях обласного управління охорони здоров'я. Завдяки такому синтетичному поєднанню академічної освіти та практичного досвіду виховано цілу плеяду талановитих керівників охорони здоров'я, серед яких М.М.Яночкін, О.М.Гелуненко, В.Й.Галінкін, Ю.К.Кошман, В.О.Троцан, В.П.Валуйський, А.М.Потапов, М.Ф.Куперман, Ф.Т.Соляник, В.І.Ткаченко, А.М.Коморний, М.М.Лошак, І.Ф.Вольний, С.М.Маркевич, Ю.О.Єненко, С.М.Напрасніков, А.А.Висоцький та багато-багато інших, більшість з яких і нині самовіддано продовжують плідну працю на ниві медицини.

Особливо яскравими та незабутніми сторінками в житті кафедри, медичного університету та медичної громадськості Луганщини стало відвідування і наукові виступи маститих вчених соціал-гігієністів та істориків медицини, імена яких добре відомі в міжнародних наукових колах, засновників цілих наукових напрямків та медичних шкіл України, Росії, Прибалтійських країн, серед яких академік Юрій Павлович Лісцин, заслужений діяч науки і техніки України професор Олександр Абрамович Грандо — засновник Національного музею історії медицини України, професори Володимир Захарович Кучеренко, Володимир Ілліч Кант, Едуард Дмитрович Грибанов, Тетяна Василівна Журавльова — генеральний секретар Міжнародної конфедерації істориків медицини, академік Петровської академії наук та мистецтв та ін.

Новим витоком творчого шляху розвитку кафедри починаючи з 90-х років минулого століття слід вважати вдосконалення системи медичної допомоги населенню, впровадження акредитації та ліцензування медичних закладів, використання медико-технологічних стандартів якості та налагодження моніторингу за даними процесами, коли разом з Луганським обласним координаційним центром Головного управління охорони здоров'я було підготовлено та видано широким тиражем практичні ре-

комендації з проблем організації та проведення державної акредитації лікувально-профілактичних закладів.

Важливу роль у житті регіональної системи охорони здоров'я відіграли наукові доробки співробітників кафедри, пов'язані з виконанням комплексних наукових досліджень, присвячених організації медико-санітарної допомоги робочим вугільних, металургійних, машинобудівних та аграрних підприємств. Матеріали проведеної наукової роботи «Система іммунологічного моніторингу та іммунокорекції в програмі оздоровительних та реабілітаційно-профілактичних заходів робочих підприємств великого промислового регіону» були представлені на Всесоюзній виставці досягнень народного господарства (Москва).

Необхідність розвитку охорони здоров'я в нових економічних умовах була основним питанням науково-дослідної роботи кафедри «Розробка міжсекторальної програми оптимізації здоров'я населення великого промислового регіону Донбасу», і результатом цього комплексного дослідження стали дисертаційні роботи на вчену ступінь кандидата медичних наук О.А.Козікової на тему «Соціально-медична характеристика захворюваності сімей ліквідаторів аварії на ЧАЕС та програма реабілітаційно-профілактичних заходів» (2002), кандидата державного управління О.П.Перетяки на тему «Розробка організаційних засад лікарняного страхування» (2001), кандидата медичних наук С.Є.Головчанської на тему «Наукове обґрунтування програми медико-профілактичних технологій у сучасних умовах первинної медико-санітарної допомоги сільському населенню».

У 1991 р. на базі кафедри було проведено Міжнародну конференцію «Страховая медицина: вопросы теории, истории, перспективы развития», якою започатковано розвиток ідеї багатоканального фінансування охорони здоров'я та утворення нової моделі діяльності медичної галузі на зламі соціально-економічної формації — будівництва нового медичного простору, основою якого є безцінний історичний досвід та багатогранна діяльність медиків. Одним з ідеологів та палких прибічників саме такого напрямку розвитку сучасної медицини була кандидат економічних наук, доцент Н.Ф.Кузьминська.

В умовах трансформації українського суспільства та побудови демократичного правового соціально орієнтованого суспільства, що відповідає найвищим гуманітарним цінностям, характерною ознакою нинішнього, четверто-

го етапу розвитку кафедри є формування правового світогляду серед студентів та організаторів охорони здоров'я в рамках до дипломної та післядипломної підготовки спеціалістів поряд із подальшим вдосконаленням навчально-педагогічного процесу на засадах кредитно-модульної системи. У зв'язку із цим проводиться плідна робота щодо підвищення рівня правової свідомості, медико-правової і медико-технологічної культури з позицій доказової медицини, що має сприяти гармонізації та налагодженню партнерських відносин між пацієнтами та лікарями у світлі нормативної етики та біоетичних принципів.

Зіставляючи свої кроки з нагальними суспільними викликами, співробітниками кафедри розроблено та затверджено на рівні МОЗ України цілий ряд нововведень та підготовлено і подано на розгляд Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України і Міністерства охорони здоров'я України низку законопроектів та інших нормативно-правових документів, спрямованих на впровадження інноваційних технологій в сучасному медичному просторі.

Так, 23 березня 2003 р. Кабінет Міністрів України в листі до Верховної Ради України «Про розгляд проекту Закону України «Про державне замовлення в охороні здоров'я щодо надання населенню України медичних послуг за рахунок державного та бюджетів місцевих органів самоврядування» відзначив: «...запропонований законопроект передбачає докорінні зміни у системі економічних відносин у галузі охорони здоров'я та започатковує передумови для запровадження ринкових відносин у державно-комунальному секторі охорони здоров'я (набуття закладами охорони здоров'я статусу суб'єктів господарювання, укладання договорів з визначенням відповідальності сторін, відбір закладів для розміщення державного замовлення за певними критеріями тощо), тобто буде створено конкурентне середовище у сфері охорони здоров'я. Це об'єктивно приведе до оптимізації мережі закладів. ...законодавче врегулювання державного замовлення в галузі охорони здоров'я на запропонованих засадах дасть змогу врегулювати фінансово-економічні відносини суб'єктів у цій галузі».

Поряд з вище означеним співробітниками кафедри розроблено проект Закону України «Про відповідальність політичних партій, виборчих блоків партій за виконання передвиборчих програм». Обидва документи були представлені на розгляд Верховній Раді України через народних депутатів України.

Упродовж усього періоду існування велику роль співробітники кафедри приділяють вихованню духовної культури та патріотизму серед студентської молоді та слухачів факультету післядипломної освіти, що знайшло своє конкретне відображення у створенні експозиції в університетському музеї «Історія розвитку та становлення охорони здоров'я на Луганщині», а також експозиції «Медицина Луганщини: минуле та сучасність», підготовленої до 70-ї річниці з дня заснування Луганської області та розміщеної на базі Луганської обласної державної адміністрації.

Кафедра завжди знаходиться у вирі суспільних подій, свідченням чого є активна участь у створенні та організації роботи цілого ряду громадських таких медичних організацій, як Луганське лікарське товариство (2000 р.), Асоціація організаторів охорони здоров'я Луганської області (2008 р.), та Луганського осередку Всеукраїнської асоціації головних лікарів (2009 р.).

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Перебуваючи на передових рубежах, колектив кафедри завжди задає імпульс для розвитку новацій та освоєння нових горизонтів у системі охорони суспільного здоров'я, що є одночасно джерелом натхнення та нових творчих звершень, котрі орієнтують на реалізацію великомасштабного довгострокового проекту Всесвітньої організації охорони здоров'я «Здоров'я для усіх у XXI столітті», тому надактуальним є впровадження у вітчизняну систему вищої медичної освіти нових навчальних програм з питань медичного менеджменту, медичного правотасновпобудовимаркетингової політики, орієнтованої на формування суспільнокорисних проектів щодо кардинального підвищення

валеологічного ресурсу та поліпшення індексу людського розвитку.

Г.В.Бесполудина, А.В.Жила, О.А.Козикова, Е.Д.Бесполудин, А.А.Жила, О.Е.Малькова, А.В.Щербакова. Этапы развития кафедры социальной медицины, организации и экономики здравоохранения: прошлое и настоящее. Луганск, Украина.

Ключевые слова: *этапы развития, последипломное образование, новейшие технологии обучения, организаторы здравоохранения.*

В статье рассмотрены основные этапы развития и достижения кафедры социальной медицины, организации и экономики здравоохранения Луганского государственного медицинского университета. Раскрыты наиболее памятные моменты жизни и деятельности коллектива, описаны научные и творческие наработки, определены перспективные задачи на будущее.

G. V. Besspoludina, A. V. Zhila, O. A. Kozikova, E. D. Besspoludin, A. A. Zhila, O. E. Mal'kova, A. V. Shcherbakova. Stages of the development of the department of social medicine, organization, economics of public health: past time and nowadays. Lugansk, Ukraine.

Key words: *stages of the development, postgraduate education, latest learning technologies, health organizers.*

This article is devoted to illustration of the main stages of development and achievements of Department of social medicine, organization, and economics of public health of Lugansk state medical university. This article describes the most memorable moments of life and activity work of the collective, scientific and creative revisions, perspective tasks has been determined for the further period.

Надійшла до редакції 05.12.2009 р.